

MİLLİ ORDU AZƏRBAYCANIN DÖVLƏT MÜSTƏQİLLİYİNİN QARANTIDIR

Abbaszadə Nigar
Sumqayıt Dövlət Universiteti
abbaszade1988@gmail.com

Açar sözlər:ordu, dövlət, müstəqil, ərazi, təminat, münaqişə, müharibə, texnika

Milli Ordu quruculuğunun rüşeymləri Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycana ilk hakimiyyəti illərinə aiddir. Hərbi hissələrin müasir standartlara uyğun qurulması, ordumuzun müasir silahlarla təminatı istiqamətində görülən mühüm işlər sayəsində Azərbaycan Silahlı Qüvvələri dünyanın ən güclü orduları ilə bir cərgədə öz layiqli yerini tutmuşdur. Dağlıq Qarabağ problemi ilə bağlı siyasətin gedişində yaranan yeni keyfiyyət dəyişikliyindən biri də, İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, sözdən işə, müdafiə olunmaqdan hücum siyasətinə keçməyin vaxtı çatmasının beynəlxalq təşkilatlara mesaj edilməsidir. 2003-cü ildən başlayaraq bu sahədə görülmüş işlərin nəticəsində Azərbaycan Milli Ordusu44 günlük Vətən müharibəsinin ikinci mərhələsində torpaqlarımız 28 illik erməni işğalından azad etməyə nail oldu və ərazi bütövlüyümüz bərpa edildi.

НАЦИОНАЛЬНАЯ АРМИЯ - ГАРАНТИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ АЗЕРБАЙДЖАНА

Аббасзаде Нигяр

Ключевые слова: армия, государство, независимый, территория, безопасность, конфликт, война, техника.

Зародыши строительства Национальной армии восходят к первым годам правления Общенационального лидера Гейдара Алиева в Азербайджане. Благодаря проделанной важной работе по созданию воинских частей в соответствии с современными стандартами и оснащению нашей армии современным вооружением, Вооруженные силы Азербайджана заняли достойное место среди сильнейших армий мира. Одним из новых качественных изменений в политике в отношении

нагорно-карабахского конфликта, как отметил Ильхам Алиев, является сигнал международным организациям о том, что пора переходить от слов к делу, от политики обороны к политике наступления. В результате работы, проделанной в этой области в 2003-2020 годах, Азербайджанской национальной армии удалось освободиться от 28-летней армянской оккупации во втором этапе 44-дневной Отечественной войны, и наша территориальная целостность была восстановлена.

NATIONAL ARMY - GUARANTEE OF STATE INDEPENDENCE OF AZERBAIJAN

Abbaszade Nigar

Keywords: army, state, independent, territory, security, conflict, war, technology

The embryos of the construction of the National Army date back to the first years of the rule of the National Leader Heydar Aliyev in Azerbaijan. Thanks to the important work done to create military units in accordance with modern standards and equip our army with modern weapons, the Armed Forces of Azerbaijan have taken a worthy place among the strongest armies in the world. One of the new qualitative changes in the policy towards the Nagorno-Karabakh conflict, as noted by Ilham Aliyev, is a signal to international organizations that it is time to move from words to deeds, from a defense policy to an offensive policy. As a result of the work done in this area in 2003-2020, the Azerbaijan National Army managed to free itself from the 28-year-old Armenian occupation in the second stage of the 44-day Patriotic War, and our territorial integrity was restored.

Giriş. Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsi üçün xalqımızın cəlb olduğu Qarabağ müharibəsinin nəticələrinin aradan qaldırılması, ərazi bütövlüyümüzün bərpasına xidmət edən uğurlu müasir ordu quruculuğunun həyata keçirilməsi olduqca vacib vəzifələrdən biridir.

2003-2017-ci illərdə beynəlxalq aləmdə Azərbaycanın cəlb olduğu müharibənin əsl günahkarının Ermənistan olması, ermənilərin təcavüzkar kimi dünya ictimaiyyəti tərəfindən tanınması üçün ciddi və məqsədyönlü işlər görülmüşdür. Nəzərə almaq lazımdır ki, münafişənin və onun nəticələrinin aradan qaldırılması məqsədi ilə aparılmış işlərin mühüm bir sahəsi, eyni zamanda dövlət müstəqilliyinin yeni inkişaf mərhələsinin əsas istiqamətlərindən biri də Azərbaycanda ordu quruculuğunun sürətləndirilməsi, silahlı qüvvələrimizin

dövlətimizin təhlükəsizliyini, ərazi bütövlüyünü təmin etmək üçün yüksək döyüş hazırlığı vəziyyətinə gətirilməsidir. Etiraf edək ki, dövlətçiliyin bərpası onun qorunmasını və möhkəmləndirilməsini zəruri edir. Bu, ilk vəzifədən daha məsuliyyətli, həm də çətinidir.

Milli tarixşünaslığımızda silahlı qüvvələrimizin dünya standartları səviyyəsinə çatdırılması və ərazi bütövlüyümüzü bərpa etmək qüdrətinə malik olması üçün görülmüş işlər haqqında bəzi əsərlər yazılmışdır. Problem üzrə müəyyən məqamların hələlək tədqiqatlardan kənar qaldığını, 44 günlük müharibənin ordu quruculuğunun nəticələri və perspektivlərinin müəyyən edilməsi baxımından vacibliyini nəzərə alaraq, məqalədə mövzuya aid bir sıra məqamları əhatə etməyə çalışmışıq.

Milli Ordu quruculuğunun ilk addımları. Qeyd etməliyik ki, Milli Ordu quruculuğunun rüşeymlərinin yaranması Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanda ilk hakimiyyəti illərinə təsadüf edir. Məlumdur ki, Rusiya işğalından sonra çar hökumətinin müsəlman əhalidən xüsusi hərbi vergi alaraq, əslində hərbi xidmətdən uzaqlaşdırması onlara etimad göstərmədiyini və ayrı seçkilik siyasəti məqsədləri güddüyünü sübut edirdi. Bunun nəticəsi idi ki, tarix boyu hətta, ən yaxın iki qonşularla – erməni və gürcülərlə müqayisədə milli hərbi kadrlarımızın sayı xeyli az olmuşdur. Heydər Əliyevin 1970-ci illərdəki uzaqgörənliyinin mühüm təzahürlərindən biri milli hərbi təhsilin əsasını qoymaq istiqamətində atdığı addımlar idi [4, s.36].

H.Əliyevin respublikada rəhbərliyə gəldiyi ilk günlərdən fəaliyyəti boyu bu məsələ onun diqqətində olmuşdur. O vaxt H.Əliyevin ənənəyə çevirdiyi ittifaqın digər şəhərlərində ali təhsil almağa göndərilən və təhsilini başa vurduqdan sonra geri dönməyən ali təhsilli mütəxəssis kadrlar arasında ali təhsilli zabit kadrlarımız da çox idi.

1971-ci il iyunun 20-də C.Naxçıvanski adına ixtisaslaşdırılmış hərbi məktəb təşkil edildi [8]. Növbəti illərdə azərbaycanlı gənclərin Bakı Ali Birləşmiş Komandanlıq və Bakı Ali Hərbi Dənizçilik məktəblərinə, eləcə də SSRİ-nin digər hərbi məktəblərinə güzəştli şərtlərlə qəbul olunması da həyata keçirildi.

O vaxtkı ittifaq rəhbərliyinin belə məsələlərə necə həssas yanaşdığını bildiyimizdən, bu uzaqgörən siyasi addımın sıradan adi bir hadisə deyil, H.Əliyevin o vaxt bir sıra ciddi maneələri aradan qaldıraraq bu məqsədə nail olduğundan xəbər verirdi. Bu uzaqgörənlik özünü çox da gözlətmədi. Bu hərbi məktəbin yetirmələrindən bir çoxu 1988-ci il hadisələri zamanı vətənə geri dönərək, yenidən yaranan Milli Ordunun sıralarında ərazi bütövlüyümüzün erməni işğalçılarından qorunmasında xüsusi rol oynadı.

Milli Ordu quruculuğunun yeni mərhələsi. Ordumuzun möhkəmləndirilməsi və nəinki bölgənin, hətta dünyanın ən güclü və təchizat baxımından təminatlı orduları sırasında dayanmasına xidmət edən müasir ordu quruculuğu

siyasətinin əsasları və ilk nəticələri də Ulu Öndər H.Əliyevin Azərbaycanda ikinci hakimiyyəti illərinə təsadüf etmişdir.

1993-2003-cü illərdə Qarabağ müharibəsinin nəticələrini aradan qaldırmaq, ərazi bütövlüyümüzün bərpasına nail olmaq üçün müəyyən işlər görülmüşdü. Onların nəticələrindən biri də bu oldu ki, BMT-nin TŞ-sı 1993-cü ildə Ermənistanın hərbi təcavüzünü pisləyərək, işğal olunmuş torpaqlarımızın dərhal azad olunmasını tələb edən 4 Qətnamə qəbul etdi [2, s.540]. Bu qətnamələrin icra olunması kağız üzərində qalsa belə, Ermənistanın təcavüzkar kimi tanınmasında, Azərbaycan həqiqətlərinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması yolunda görülmüş işlərin ilk böyük addımları idi.

Daim yenilənən beynəlxalq münasibətlərin tez-tez köklü dəyişikliklərə məruz qalması, xarici təsirlərin və təhdidlərin mövcudluğu şəraitində ulu öndər Heydər Əliyevin siyasi varisi və tarixi dövlət idarəçiliyi məktəbinin ən layiqli davamçısı İlham Əliyev milli dövlətçiliyimizin qorunub möhkəmləndirilməsi yolunda ən məsuliyyətli mərhələnin əvvəli sayılan 2003-cü ildən başlayaraq xalqımıza şərəfli və ləyaqətli xidməti ilə dövlətçiliyin bütün istiqamətlərdə, o cümlədən ordu quruculuğu sahəsində inkişafımızı təmin etmək üçün misilsiz işlər görmüşdür.

Ulu Öndərin missiyasını ləyaqətlə davam etdirən İ.Əliyevin hakimiyyəti dönməndə bu istiqamətdə görülən işlər həm miqyas, həm də nəticələri baxımından yüksək səmərəliliyi ilə fərqlənmişdir.

Heydər Əliyevin ordu quruculuğu istiqamətində açdığı yol Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilərək ciddi uğurlar əldə edilməsi ilə yadda qalmışdır. 2003-2020-ci illərdə silahlı qüvvələrimiz yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Hərbi hissələrin müasir standartlara uyğun qurulması, şəxsi heyətin həyat və məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması, ordumuzun müasir silahlarla təminatı istiqamətində görülən mühüm işlər sayəsində Azərbaycan Silahlı Qüvvələri dünyanın ən güclü orduları ilə bir cərgədə öz layiqli yerini tutmuşdur. 2016-cı ilin aprel döyüşləri Azərbaycan Ordusunun gücünü və işğal altındakı torpaqlarımızı qısa müddətdə azad etməyə qadir olduğunu bir daha göstərdi [1].

İ.Əliyevin dövlətimizə başçılıq etdiyi illərdə iqtisadi sahədəki uğurlarımız ordu quruculuğunu da genişləndirməyə şərait yaratmışdır. Bu illər ərzində hərbi xərclər dəfələrlə artmışdır [5, s.318]. Bunlar ordu quruculuğunun miqyası baxımından dövlətimizin bu sahədə dünyada aparıcı yerlərdən birini tutduğunu sübut edir.

Milli Ordumuzun möhkəm nizam-intizamı, yüksək döyüş ruhu və müasir döyüş texnikası ilə təmin edilməsi, peşəkarlıq səviyyəsi onu deməyə imkan verdi ki, işğal edilmiş torpaqlarımızın azad edilməsi üçün bütün şərtlər təmin edilmişdir.

Bu gün dünyada dövlətlərarası münasibətlərdə beynəlxalq hüquq normalarının etnik, məhəlli qarşıdurma və müharibə ocaqlarını söndürməkdə zəif təsir gücünə malik olduğu şəraitdə güc mövqeyinin nümayişi tez-tez rastlaşılan haldır. Bu baxımdan Qarabağ müharibəsinin ədalətli sonluqla başa çatdırılması hərbi qüdrətimizi artırmağı zəruri edirdi. Torpaqlarımızın erməni işğalından azad edilməsi üçün mümkün olan iki variantdan ən realı hesab olunan ədalətli və qalibiyyətli müharibəyə hər an hazır olmaq üçün bütün zəruri işlər görüldü.

Güclü iqtisadiyyat, qüdrətli hərbi potensial. Prezident İ.Əliyevin çıxışlarında səslənən və son dərəcə əhəmiyyətli olan bir müddəa üzərində dayanmaq istərdik. Məsələ bundadır ki, İ.Əliyevin prezidentliyi dönəmində dövlətimizin iqtisadi qüdrətinin durmadan artması düşmənin əvvəl-axır öz təcavüz siyasətindən əl çəkərək məsələnin sülh yolu ilə həlli üçün illərlə davam edən sülh danışıqlarının indiki mərhələsində mövqeyimizi gücləndirən həlledici təsir vasitələrindən birinə çevrilmişdir.

Güclü iqtisadiyyat, həm də qüdrətli silahlı qüvvələr və hərbi potensial deməkdir. Məhz bu faktor Azərbaycan tərəfinin müharibəyə başlayacağı halda Ermənistan rəhbərliyinin Ermənistanı nələr gözləyəcəyini dərk etməsi onun son illərdəki siyasətində də özünü büruzə verir və dövlət başçımızın mövqeyinə haqq qazandırır.

Beynəlxalq analitiklər və müxtəlif ölkələrdən hərbi mütəxəssislərin Azərbaycan və Ermənistan silahlı qüvvələrinin döyüş imkanları və malik olduqları hərbi texnikanın imkanlarının müqayisə etmələrinin nəticələri olduqca maraqlı qənaətlərə gəlməyə səbəb olmuşdur. Bu müqayisələrin nəticələri bir mənalı şəkildə bunu deməyə əsas vermişdir ki, Azərbaycan Milli Ordusu bütün göstəricilər baxımından, ilk növbədə isə ən müasir döyüş texnikası və silahlara malik olması baxımından dünyanın ən güclü ölkələri arasındadır. Bunu yalnız ona havadarlıq edən dövlətin artıq köhnəlmiş silah və döyüş texnikasının mövcud olduğu, yeni müasir döyüş texnikaları almaq üçün indiki ağır və acınacaqlı maliyyə durumunun heç cür imkan vermədiyini anlamağa məcbur olan Ermənistan tərəfi gec də olsa, anlamaqdadır. Milli Ordunun 2016-cı il aprel döyüşlərində və 2018-ci il Naxçıvan əməliyyatında işğalçılardan azad edilmiş torpaqlarda Azərbaycan bayrağı qaldırılıb [5, s.321]. Bu, həmin döyüşlərin ağır nəticələrini artıq görmüş Ermənistan tərəfə və ona havadarlıq edənlərə də dərs olmuşdur. Bu həqiqət və reallıqdır.

“Azərbaycan Ordusu güclənir, maddi-texniki bazası möhkəmlənir, ordumuz müasir texnika və silah-sursatla təchiz olunur, hərbiçilərin xidmət şəraiti yaxşılaşır, hərbi hissələrdə və hərbi şəhərciklərdə yenidənqurma işləri aparılır. Ordumuzda döyüş qabiliyyəti, mənəvi-psixoloji durum, vətənpərvərlik ruhu çox yüksəkdir. Bunu Aprel döyüşləri də göstərdi. Ermənistanın Aprel təxribatına ordumuz layiqli cavab verdi” [3, s.6].

Bir daha qeyd edilməlidir ki, bu adi hadisə olmayaraq böyük siyasi əhəmiyyəti olan tarixi həqiqət idi və bu ilk növbədə İ.Əliyevin həyata keçirdiyi uğurlu ordu quruculuğu siyasətinin təntənəsi olaraq, Azərbaycan Milli Ordusunun Cənubi Qafqaz regionunda ən güclü orduya çevrilməsindən sonra baş vermişdir.

İ.Əliyev yüksək beynəlxalq tribunalardan dəfələrlə bəyan etmişdi ki, Qarabağ müharibəsinin yalnız birinci mərhələsi başa çatıb. Atəşkəs rejimi var. Ancaq sülh müqaviləsi imzalanmayıb. Müharibə şəraitində yaşayan ölkədə birinci növbədə ordu məsələlərinə diqqət göstərilməlidir. Bu baxımdan Milli Ordunun möhkəmləndirilməsində Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin təsis olunması da mühüm rol oynamışdır. Son illər ərzində 20-dən çox hərbi zavod yaradılıb. Bu zavodlarda 1200 adda hərbi təyinatlı müxtəlif məhsullar istehsal olunur, ordumuz təchiz edilir [5, s.318]. Bütün bunlar bu sahədəki vəziyyətdə ciddi dönüşdən xəbər verir.

Bu gün Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin istehsal etdiyi və düşməndə narahatlıq doğuran silah və texnikaya əsrlərlə müstəqillik tarixi olan dövlətlər də qibtə edir.

Dünyanın ən güclü ordularından biri. Son illərdə ənənəyə çevrilən Azərbaycan ordusunun yaranmasının ildönümlərində keçirilən hərbi paradlar və onları izləyənlər arasında qonşu dövlətlərin nümayəndələrinin olması, orada nümayiş etdirilən ən müasir döyüş texnikası və silah növləri, o cümlədən müasir tanklar, piyadaların döyüş maşınları, zenit raket qurğuları, reaktiv yaylım atəş sistemləri, pilotsuz uçuş aparatları, hava hücumundan müdafiə qurğuları bir daha Milli Ordumuzun kifayət qədər yüksək olan döyüş potensialından, dünyanın hərbi cəhətdən ən güclü dövlətlərinin malik olduqları döyüş texnikası və silahların Milli Ordumuzun cəbbəxanasında olmasından xəbər verir.

Milli Ordunun möhkəmləndirilməsi, ordu quruculuğu ilə bağlı bütün məsələlər dövlət başçısının gündəlik fəaliyyəti və nəzarətinə daxil olan ilk məsələlər sırasındadır. Gənclərin hərbi səfərbərliyi, hərbi kadrların hazırlığı ilə məşğul olan bir neçə ali hərbi məktəbin maddi-texniki təminatının yaxşılaşdırılması və digər məsələlərin vəziyyəti dərhal və ardıcıl şəkildə öyrənilərək əməlli tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Müdafiə olunmaqdan hücum siyasətinə keçid. Dağlıq Qarabağ problemi ilə bağlı xarici siyasət kursunun gedişində yaranan yeni keyfiyyət dəyişikliklərindən biri də İ.Əliyevin qeyd etdiyi kimi, sözdən işə keçmək, müdafiə olunmaqdan hücum siyasətinə keçməyin vaxtı çatmasının dünya ictimaiyyətinə, beynəlxalq təşkilatlara mesaj edilməsidir. Bu bir həqiqətdir ki, təcavüzə məruz qalmış istənilən bir xalq, torpaqları işğal edilmiş hər bir dövlət heç bir müzakirəsiz, qeyd-şərtsiz, kimisə xəbərdar etmədən, öz ərazisini azad edə və orada öz suveren hüquqlarını bərpa edə bilər. Hətta, o bunları etməyə borcludur.

Bu baxımdan heç bir qanun, beynəlxalq təşkilat Azərbaycanın öz torpaqlarının müharibə yolu ilə azad etmək hüququnu inkar edə bilməz. Ümumiyyətlə, nə belə qanun, nə də belə təşkilat yoxdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İ.Əliyev dəfələrlə bəyan etmişdir ki, biz güclü, ən müasir silah və texnika ilə təmin edilmiş orduya malikik. Azərbaycanın 2016-cı ilin Aprel döyüşləri bizim şanlı qələbəmizdir. Azərbaycan əsgəri, zabiti, generalı – Azərbaycan Ordusu əsl qəhrəmanlıq, peşəkarlıq, rəşadət göstərdi [5, s.320]. Nəticədə Milli Ordumuz işğal altında olan torpaqlarımızın bir hissəsini azad etdi, əhəmiyyətli dərəcədə digər hissəsinə nəzarət etməyin təmin olunması ilə nəticələnən strateji məntəqələri geri qaytardı. Bütün bunlar dövlət başçısının öz mövqeyində nə qədər qətiyyətli, Azərbaycan silahlı qüvvələrinin öz torpaqlarını öz gücləri ilə azad etməyə həm israrlı, həm də qadir olduğunu bir daha sübut etmiş oldu.

Ərazi bütövlüyümüzün bərpasının ilk addımları. Yəqin ki, məhz aprel günlərində beynəlxalq kütləvi informasiya vasitələrini ardıcıl izləyənlər Ermənistan paytaxtında və digər iri şəhərlərdə ermənilərə artıq 3 əsrə yaxın havadarlıq edən ölkənin dövlət bayrağının yandırıldığını, dövlət rəhbərinin ünvanına isə təhqirlərin səsləndiyinin əyani şahidi olmuşdur.

Aprel döyüşlərində Azərbaycan silahlı qüvvələri öz gücü ilə işğal altında olan ərazilərimizi tamamilə azad edə bilərdi və əvvəlcədən də qarşıya qoyulmuş vəzifə, Ali Baş Komandan İ.Əliyevin döyüş əmri də belə idi. Lakin həmişə olduğu kimi, münaqişənin nizamlanmasında öhdəlikləri olan Minsk qrupunun həmsədr ölkələri, əvvəl etdikləri kimi, Ermənistanın bu cür gülünc və fəlakətli vəziyyətində onun köməyinə tələsərək hücum əməliyyatlarının dərhal dayandırılması üçün İ.Əliyevə diplomatik təzyiqlər göstərdilər. Bu təzyiqlərin içərisində bu dövlətlərin xüsusi “həmrəylik göstərərək” Azərbaycan silahlı qüvvələrinin hücum əməliyyatlarını davam etdirəcəyi təqdirdə illərlə qeyri-qanuni separatçı rejim adlandırdıqları oyuncaq, qondarma “Dağlıq Qarabağ Respublikasını” tanıyacaqları təhdidlərini israrla təkrar etmələri nəinki məhəlli münaqişələrin, ümumiyyətlə, diplomatiya tarixində görünməmiş nadir hal idi. Silahlı münaqişənin həlli üçün diplomatik fəaliyyəti gücləndirmək haqqında öhdəlik qəbul etmiş nizamlayıcı dövlətlər münaqişənin əsas səbəbkarının cinayətkar mövqeyinin müdafiəsinə keçməklə beynəlxalq və siyasi dairələrdə özlərini gülünc vəziyyətə salmış oldular.

Münaqişənin hərbi yolla həllinin qaçılmazlığı. Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli istiqamətində 2003-2020-ci illər ərzində Azərbaycan Respublikası qəbul etdiyi bütün beynəlxalq öhdəliklərə və ümumbəşəri sülh dəyərlərinə sadıq qalaraq münaqişənin danışıqlar vasitəsi ilə həllinə üstünlük verilməsinin nəticəsiz qalması münaqişənin hərbi yolla həllini qaçılmaz edirdi. 2008-ci il 14 martda BMT Baş Məclisində Azərbaycanın təşəbbüsü ilə Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və erməni hərbi birləşmələrinin işğal edilmiş

bütün ərazilərdən çıxarılması məsələsi müzakirə edilsə də, lakin çox acınacaqlı və təəssüf doğuran səbəbdən - Minsk qrupu həmsədrləri ölkələri ABŞ, Rusiya və Fransanın təklif etdiyi qətnamə layihəsinin əleyhinə səs verməsi, ən azı əsassız bəhanələrlə, bu müzakirələrin nəticəsiz qalması ilə başa çatmasına səbəb oldu [2, s.541].

Eyni vəziyyət İ.Əliyevin 2008-2013-cü illəri əhatə edən ikinci prezidentliyi dövründə də davam etmiş və Azərbaycan Respublikası Prezidenti Minsk qrupu həmsədrlərinin fəaliyyətindən, daha dəqiq desək, fəaliyyətsizliyindən xalqımızın ciddi şəkildə narazı qaldığını bəyan edərək demişdir ki, problem ətrafında mövcud status-kvo uzun müddət qala bilməz və vəziyyət hər an dəyişə bilər.

Münaqişənin başlanmasından 32 il keçsə, onun həlli üçün sülh danışıqları əvvəlki formada yenə də davam etsə də, son danışıqlarda vəziyyət və tərəflərin mövqeyi 2016-cı ilə qədər olduğundan xeyli fərqli idi. Bir tərəfdən yeni Ermənistan rəhbərliyinə nəhayət ki, tam şəkildə aydın olmuşdur ki, ölkəsi Dağlıq Qarabağ məsələsində mövcud status-kvonu uzatmağa davam etdikcə regionda həyata keçirilən, irimiqyaslı iqtisadi layihələrdən özünü kənarlaşdırmaqla hər il milyardlarla ABŞ dolları ilə ölçülən maddi itkiləri ilə iqtisadiyyatı kəskin iflic vəziyyətinə düşmüşdür.

Digər tərəfdən Azərbaycan Respublikasının bu münaqişəni gec-tez öz silahlı qüvvələrinin köməyi ilə qısa bir vaxtda həll edə biləcəyinə möhkəm əmin olan beynəlxalq təşkilatların, o cümlədən Minsk qrupunun iki aparıcı üzvü olan ABŞ və Rusiyanın Ermənistan rəhbərliyinə müxtəlif formada təzyiqləri artmaqla bərabər, bu iki ölkənin bu məsələ ətrafında get-gedə daha çox, əvvəlki illərdə olduğundan fərqli şəkildə həmrəylik nümayiş etdirməsi də Ermənistanda çox ciddi narahatlıq yaratmışdır.

Nəhayət, əvvəlki iki səbəbdən daha tutarlı və inandırıcı olan üçüncü amildən bəhs edək. Ali Baş Komandan İlham Əliyevin apardığı ardıcıl siyasətin, diqqət və qayğısının məntiqi nəticəsidir ki, Azərbaycan Ordusu müasir silah-sursat, döyüş texnikası, onların keyfiyyəti, şəxsi heyətin sayı və döyüş əzmi baxımından düşmən ordusunu dəfələrlə qabaqlayırdı [6].

2003-2020-ci illərdə Azərbaycan cəmiyyətində münaqişənin hərbi yolla həllinə çağırışlar da durmadan artmışdır. Eyni vaxtda İ.Əliyevin son illərdə bütün beynəlxalq qurumlarda yüksək səviyyəli görüşlərdə məsələnin sülh yolu ilə həllini 30 ildən artıq bir müddətdə gözləyən vətəndaşlarının səbir limitinin tükənməsi haqqında açıq mesajları da öz işini görmüş oldu.

Uğurlu ordu quruculuğu siyasətinin nəticələri. Qeyd etməliyik ki, tədqiqatın əhatə etdiyi illərdə İ.Əliyevin uğurlu ordu quruculuğu siyasətinin nəticələri tezliklə öz bəhrəsini verdi. Vətən müharibəsinin ikinci 44 günlük ikinci mərhələsində Minsk qrupunun həmsədr ölkələri, təcavüzkarın bütün

havadarları Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin ədalətli həllinin qarşısını ala, torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsinə mane ola bilmədilər.

Bu sahədə görülmüş işlərin nəticəsində Möhtərəm İlham Əliyevin Ali Baş Komandanlığı ilə şanlı Azərbaycan Ordusu cəmi 44 gün ərzində torpaqlarımızı azad edərək, 30 ilə yaxın davam edən erməni işğalına son qoydu. Bu tarixi hadisə ilə son bir neçə yüz il ərzində ilk dəfə olaraq Azərbaycan işğal olunmuş torpaqlarını özünə qaytardı, bununla da ərazi bütövlüyümüz təmin edildi [7].

Azərbaycan Milli Ordusu, Ali Baş Komandan İ.Əliyev 2020-ci ilin sentyabrın 27-də başlanmış 44 günlük Vətən Müharibəsinin ikinci mərhələsində hər b tariximizin ən böyük uğuruna imza ataraq torpaqlarımızı 28 illik erməni işğalından azad etməyə nail oldu və ərazi bütövlüyümüz bərpa edildi.

Nəticə. 2003-cü başlayaraq bu sahədə görülmüş işlərin nəticəsində Azərbaycan Milli Ordusu, Ali Baş Komandan İ.Əliyev 44 günlük Vətən Müharibəsinin ikinci mərhələsində hər b tariximizin ən böyük uğuruna nail oldu. Torpaqlarımız 28 illik erməni işğalından azad edildi və ərazi bütövlüyümüz bərpa olundu. Bu, eyni zamanda milli dövlətçiliyimizin ağır sınağa çəkdiyi 30 ildən çox davam edən çətin və gərgin günlərin arxada qalması deməkdir.

Yaşadığımız günlərdə, yaxın ətrafımızda dövlət müstəqilliyimizi təhdid edən, ona hər vasitə ilə zərər vurmağa cəhd edən dairələr, qüvvələr, hətta qonşular yenə də var. Bu, o deməkdir ki, Milli Ordudaima dünya standartlarına cavab verəcək səviyyədə qalmalı, müasir silahlarla silahlandırılmalı, müstəqilliyimizə qarşı yönələcək ən cüzü hərəkəti, cəhdi belə dəf etməyə hazır olmalıdır. Ordu quruculuğu bundan sonra da dövlətçilik siyasətimizin prioritet istiqaməti olmalıdır. Azərbaycanın Milli Ordusu dövlət müstəqilliyinin qarantı olaraq qalacaqdır.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycanın Ordu quruculuğunda Prezident İlham Əliyev mərhələsi [Elektron resurs] / URL: <https://mod.gov.az/az/news/azerbaycanin-ordu-quruculugunda-prezident-ilham-eliyev-merhelesi-21110.html> [müraciət tarixi 20 dekabr 2017]
2. Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətinin əsas istiqamətləri (1991-2016). Məqalələr toplusu / red: F.Məmmədov. -Poliart, - Bakı: - 2017. - 904 s.
3. Behbudov K. Ermənistan - Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsində mövcud status - kvo tezliklə dəyişməlidir // Xalq. – 2017. - 4 aprel. - s. 6.
4. Əliyev Heydər: bibliografiya / tərt. ed. M.Vəliyeva, M.İbrahimova, A.Hüseynova - Zərdabi - Nəşr, Bakı: - 2018. - 680 s.

5.Əliyev İlham. İnkişaf - məqsədimizdir: 87-ci kitab / İ.Əliyev. - Azərənşr, Bakı: - 2019. - 391 s.

6.Əliyev M. Ali Baş Komandan İlham Əliyev: Azərbaycan Ordusu dünyanın ən güclü orduları sırasındadır: [Elektron resurs] / URL:

<https://mod.gov.az/az/pre/23115.html> [müraciət tarixi 22 iyun 2018]

7.Möhbaliyev S. İlham Əliyevin müzəffər hərbi yürüşü // Azərbaycan. - 2020. 12 noyabr. .8.

26 iyun Azərbaycan Silahlı Qüvvələri Günüdür: [Elektron resurs] / URL:

<https://www.aztc.gov.az/az/posts/id:414>[müraciət tarixi 26 iyun 2016]